

Rijpen naar vrede

Rijpen naar vrede

Gedichten en tekeningen

Koos van der Waals

Brave New Books

Colofon

Koos van der Waals

Rijpen naar vrede – *Gedichten en tekeningen*

Samenstelling en redactie

Eelco van der Waals

© Erven Koos van der Waals

Brave New Books, 2025

ISBN: 978 94 652 011 39

Voorzijde omslag: pentekening (2 x 3 cm) van
Koos van der Waals in een van zijn cahiers,
1947

Achterzijde omslag: zelfportret van Koos van
der Waals in potlood, signering JJ vd Waals
26-9-45

Voorwoord

Koos van der Waals wordt op 9 februari 1925 geboren in Leiden en groeit op in Den Haag, als oudste van een gezin met drie kinderen.

Hij heeft een brede belangstelling en een goed verstand. In de karige jaren van zijn jeugd woont het gezin achter het melkwinkeltje van zijn vader aan de De la Reyweg in het Haagse Transvaalkwartier. Zijn moeder is niet gezond, Koos haalt vóór schooltijd met de bakfiets volle melkbussen bij de melkfabriek van Van Grieken aan de Loosduinseweg en rijdt na school de melkwijk in de buurt.

In zijn schaarse vrije tijd verdiept Koos zich in de actualiteit, wordt hij lid van de AJC*)¹, voert hij gesprekken over maatschappelijke en levensbeschouwelijke onderwerpen en maakt hij tekeningen, wat hij als autodidact nooit heeft hoeven leren.

Koos is 15 jaar oud wanneer de Tweede Wereldoorlog begint en 20 jaar tijdens de bevrijding. Net als andere jongens van zijn leeftijd verlangt hij naar avontuur en vrijheid. Die behoefte wordt nog versterkt door de

verantwoordelijkheid voor de zaak van zijn vader. Hij wil meer van de wereld zien. De woelingen in voormalig Nederlands-Indië bieden daartoe een kans wanneer de Nederlandse regering besluit daar troepen heen te sturen om de orde te herstellen.

Maar als geëngageerde jongeman met een eigen meningsvorming hoort hij ook geluiden die hem op andere gedachten brengen.

Dienstweigering

Hij schrijft dan in zijn dagboek: “Nu had ik langzamerhand leren begrijpen, wat voor vuil spel daar eigenlijk in Indië werd gespeeld. (...) Geleidelijk rijpte in mij het besluit om te weigeren, wat ik met Nieuwjaar ‘46 tot grote ontsteltenis der ganse femielje voor ‘t eerst aan de openbaarheid prijs gaf.”

Koos doet op grond van gewetensbezwaren een beroep op de Dienstweigeringwet, wordt afgewezen, maar volhardt in zijn weigering. Hij wordt door de krijgsraad*)² tot drie jaar gevangenisstraf veroordeeld, die hij volledig uitzit tussen 1947 en 1950. Ook in de gevangenis blijft hij zich ontwikkelen door

bibliotheekboeken te bestuderen, deel te nemen aan debatten en, in cahiers met harde kaft, te noteren wat hem bezighoudt. Hij schrijft beschouwingen, boekbesprekingen, brieven, essays, notities en gedichten, en maakt tekeningen als illustratie, commentaar en geheugensteun.

De gedichten en tekeningen in deze bundel zijn grotendeels afkomstig uit deze cahiers. Na zijn vrijlating heeft Koos er minder tijd voor, al zal hij de rest van zijn leven blijven schrijven, tekenen en - vooral na zijn pensionering - schilderen. De creaties uit zijn latere jaren vallen echter buiten de reikwijdte van deze bundel. Hij volgt vanaf 1950 een opleiding, leert daar zijn vrouw Esje kennen en gaat daarna aan het werk. Ze worden ouders van een dochter en een zoon.

Excuses, eerbetoon en testament

Op 28 juni 2024, haar laatste dag in functie als minister van Defensie, stuurt Kajsa Ollongren na onderzoek door het Nederlands Instituut voor Militaire Historie naar de casus van Koos een excuusbrief aan zijn zoon: "Uw vader heeft zijn volharding om op principiële

gronden dienst te weigeren, moeten bekopen met een strenge behandeling en vervolgens een langdurige gevangenisstraf. Ik realiseer me dat dit leed onomkeerbaar is. (...) Ik bied u dan ook excuses aan voor de behandeling die uw vader heeft moeten ondergaan."

Hiermee heeft Koos van regeringswege achteraf een vorm van eerherstel gekregen.

Voor deze posthume bundel heeft zoon Eelco zich laten leiden door de betekenisvolle jaren van gevangenschap na de dienstweigering van zijn vader en door diens eerste jaren na zijn vrijlating.

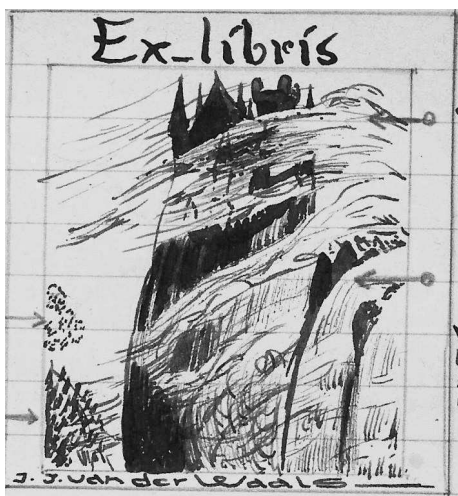
Rijpen naar vrede verschijnt als eerbetoon en als moreel en spiritueel testament in het jaar waarin Koos van der Waals 100 jaar oud zou zijn geworden en als voorloper op de over hem te verschijnen biografie *Drie jaar voor een zuiver geweten*.

Den Haag, december 2025

Gedichten

Nagelaten gedichten 1946-1959

Ex-libris JJ van der Waals, 19/7/47 *)3

Revolutionnaire jeugd

Makkers, de schouders er onder,
De oogst der tijden is rijp!
Ziet hoe in alle landen
Het volk naar de vrijheid grijpt.
Het oude staatsbestel wankelt
En stort straks dond'rend ineen.
Een betere wereld wacht ons,
Komt makkers, wij snellen er heen!

Reeds dreunen de eerste slagen
Het onweer rolt grommend aan.
Fel zwiepen de gierende vlaggen
En kondigen onheil aan.
Rondom ons storten de steden.
Een vlamme hel gaapt ons aan.
De stortvloed sleurt velen mede;
Revolutionnaire jeugd breekt baan!

Mei 1946